

Yeni Devlet Üniversitelerinin Gelişimi: Sorunlar ve Politika Önerileri*

Development of New Public Universities: Problems, and Policy Recommendations*

Selcen ALTINSOY

ÖZET

Yükseköğretime erişim ve yükseköğretimin kalitesi, yükseköğretim sektörünün birbiriyle ilişkili iki temel konudur. Erişimin artırılması hedefine yönelik olarak üniversitelerin öğrenci kapasitelerinin artırılması ve 2006-2010 döneminde üniversitelerin yurt geneline yaygınlaştırılması sonucunda 2011 yılı itibariyle vakıf ve devlet üniversitelerinin sayısı 165'e yükselmiştir. Erişim sorununun çözümünde önemli ilerleme sağlanmış olmakla birlikte, yükseköğretimin kalitesinin artırılmasında aynı oranda bir ilerleme gerçekleşmemiştir. Yükseköğretim arzının niteliğinin yükseltilmesi, farklılaşma ve ihtisaslaşma politikaları çerçevesinde öğrenci tercihlerine daha duyarlı bir yükseköğretim sisteminin oluşturulması gereği açıktır. Yükseköğretim arzının çeşitlendirilerek sistemde rekabeti sağlamak ve öğrencilerin değişen ihtiyaçlarına cevap vermek üzere üniversitelerin birbirinden farklılaştırılması gereği temel politika dokümanlarında da dikkat çekilen bir husustur. Yeni devlet üniversitelerinin doğru gelişme stratejileri ile yerel, bölgesel ve ulusal kalkınmada önemli bir görev üstleneceği öngörülmektedir.

Anahtar Sözcükler: Yükseköğretim, Yeni üniversiteler, Gelişim stratejileri, Yükseköğretimde kalite

ABSTRACT

Access to higher education and the quality of higher education are two main interrelated issues in higher education sector. As a result of increased student numbers in individual universities and nationwide dissemination of universities with the goal of high access rate, the total number of public and non-profit foundation universities has reached to 165 as of 2011. Although the access to the higher education has increased significantly, the quality of higher education has not increased equally. The need for increasing the quality of higher education and establishing a higher education system that is more sensitive to the student choices through differentiation and specialization policies is clear. Basic policy documents on higher education also point out the need for diversification of supply in higher education for providing competitiveness in the system and for differentiation of higher education institutions from one another in order to meet changing needs of students. New public universities, with accurate developmental strategies, are expected to undertake an important task in local, regional and national development.

Keywords: Higher education, New public universities, Growth strategies, Quality in higher education

GİRİŞ

Türkiye'de yükseköğretim sektörünün gündeminde yer alan temel iki politika alanı yükseköğretime erişim ve yükseköğretimde kalite konularıdır. Yükseköğretim sektörünün problemleri ve belirlenen hedefler genel olarak bu iki başlık altında yer verilebilecek konuları kapsamaktadır. Zaten, yükseköğretime

erişim ve yükseköğretimde kalite konuları da birbirinden bağımsız alanlar değildir; erişim sorununu çözmeye yönelik politikalar uygularken, kalite konusunun da ihmal edilmemesi gereği bulunmaktadır.

Ülkemizde son dönemde gerçekleşen yükseköğretimdeki genişleme hamlesiyle birlikte, erişim sorununun çözümünde çok

*Bu çalışma, DPT yükseköğretim sektöründe yürütülen çalışmalar ve odaklanılan konular dikkate alınarak hazırlanmıştır.

*This study is prepared by considering the studies and issues focused in higher education sector in Turkish State Planning Organization, SPO.

Selcen ALTINSOY (✉)

Planlama Uzmanı, DPT Müsteşarlığı, Ankara, Türkiye
Planning expert, Turkish State Planning Organization, Ankara, Turkey
scevlik@dpt.gov.tr

Geliş Tarihi/Received : 03.03.2011

Kabul Tarihi/Accepted: 19.03.2011

önemli mesafe alındığı bilinmektedir. Yükseköğretimin kalitesinin artırılmasına yönelik olarak da bazı tedbirler alınmakla birlikte, bu alanda erişim konusunda gerçekleştirilen hızla bir ilerleme olmadığı, daha küçük adımlarla ilerleme sağlandığı düşünülmektedir. Bu anlamda, kalite konusu ülkemiz örneğinde önemli potansiyeller barındırmakta ve yükseköğretimin kalitesini artırmaya yönelik olarak geliştirilmesi gereken pek çok alan belirlenebilmektedir.

Bu makalenin amacı, yükseköğretime erişimde yaşanan gelişmelere paralel olarak, yeni kurulan üniversitelerin sağlıklı şekilde gelişimini ve kaliteli hizmet sunumlarını yönlendirmek üzere uygulanabilecek politikalara ilişkin bir perspektif sunmaktır. Makale kapsamında, özellikle yeni kurulan devlet üniversitelerinin gelişimi konusuna odaklanılmakta ve bu üniversitelerin doğru yönlendirilmesine kılavuzluk edebilecek öneriler sunulmaktadır.

MEVCUT DURUM

Üniversitelerin yurt sathına dengeli olarak dağılması ve yükseköğretime erişimin artırılması hedefine yönelik olarak 2006 yılında 15, 2007 yılında 17, 2008 yılında 9, 2010 yılında 8 ve son olarak 2011 yılında 1 olmak üzere toplam 50 adet yeni devlet üniversitesi kurulmuştur. Böylece, üniversiteler yurt geneline yaygınlaştırılmış ve üniversitesi olmayan ilimiz kalmamıştır. 2006-2010 döneminde vakıf üniversitelerinin sayısı da önemli oranda artmış olup, 2011 yılı itibarıyla 62'yi vakıf, 103'ü devlet olmak üzere toplam üniversite sayısı 165'e yükselmiştir.

Ülkemizde yükseköğretime erişimi artırmak üzere alınan tedbirlerden bir tanesi de, mevcut üniversitelerin daha fazla öğrenciye hizmet vermek üzere öğrenci kapasitelerinin artırılmasıdır. Bu amaçla yükseköğretim kontenjanları, 2008, 2009 ve 2010 yıllarında sırasıyla %28,1, %16,6 ve %8,8 oranında artırılmıştır. Böylece, örgün öğretim kontenjanları 2010 yılında 638.818'e yükselmiştir (DPT Yükseköğretim Sektörü Çalışması, 2011).

Bilindiği gibi Anayasanın 130. maddesi, üniversitelerin devlet tarafından kanunla kurulacağını ve kanunun üniversitelerin ülke sathına dengeli bir biçimde yayılmasını gözeteceğini hükme bağlamaktadır. 2547 sayılı Yükseköğretim Kanununun "Ana İlkeler" başlıklı 5. maddesinde ise "Üniversiteler ile yüksek teknoloji enstitüleri ve bunlar içindeki fakülte, enstitü ve yüksekokullar, kalkınma plan ve programlarının ilke ve hedefleri doğrultusunda ve yükseköğretim planlaması çerçevesinde Yükseköğretim Kurulunun görüşü veya önerisi üzerine kanunla kurulur... Yükseköğretim kurumlarının geliştirilmesi, verimlerinin artırılması, genişletilmesi ve bütün yurda yaygınlaştırılması amacıyla yönelik olarak yenilerinin açılması, öğretim elemanlarının yurt içinde ve dışında yetiştirilmeleri ve görevlendirilmeleri, üretim - insangücü - eğitim unsurları arasında dengenin sağlanması, yükseköğretime ayrılan kaynakların ve ihtisas gücünün dağılımı, milli eğitim politikası ve kalkınma planları ilke ve hedefleri doğrultusunda ülke, çevre ve uygulama alanı ihtiyaçlarının karşılanması, örgün, yaygın, sürekli ve açık eğitim - öğretimi de kapsayacak şekilde planlanır ve gerçekleştirilir." ifadeleri yer almaktadır. Üniversitelerin ülke sathına dengeli biçimde yayılması hedefi, ülkemizde yükseköğretimde gerçekleştirilen tüm büyüme hamlelerinde uygulanmış bir prensiptir.

Nitekim üniversitesi olmayan ilin kalmamış olması ve bazı illerde birden fazla üniversitenin bulunması, bu prensibin hayata geçirildiğinin kanıtıdır. Neticede ülkemizde, yükseköğretim arzının yurt geneline dağılımı hedefi gerçekleştirilmiş olup, yeni dönemde yükseköğretim arzının çeşitlendirilmesi ve kalitesinin yükseltilmesi hedefi doğrultusunda gerekli politikaların uygulanması gerekmektedir.

YENİ DEVLET ÜNİVERSİTESİ KURMA POLİTİKASINI ETKİLEYEN FAKTÖRLER

Yükseköğretime erişimi artırmak üzere yeni devlet üniversiteleri kurma politikasının hem politika yapıcılar hem de yükseköğretimin paydaşları açısından çeşitli avantajları bulunmaktadır. Yeni devlet üniversitesi kurulması kararlarının arkasındaki asıl motivasyon olan bu konuları aşağıdaki gibi özetlemek mümkündür:

- Üniversite kurulması planlanan bölgedeki yerel aktörlerin kazanımları nedeniyle süreci yönlendiren politikacılara halkın teveccühü yüksek olmaktadır,
- Okullaşma oranları ve öğrenci sayılarının artışı sağlanmakta; yükseköğretime erişim artmaktadır,
- Yükseköğretim kitleselleşmekte, elitist olmaktan çıkmakta ve üniversiteler arasındaki rekabet artmaktadır,
- Yaşadıkları yer dışında başka bir yerde yükseköğrenim görme imkânı olmayan dezavantajlı grupların yükseköğretime erişimi kolaylaşmaktadır,
- Yeni üniversiteler kuruldukları bölgelerdeki kalkınmanın itici gücü olmakta, bölgesel kalkınmayı yönlendirmektedir,
- Üniversitelerin kuruldukları yörede sosyo-ekonomik, kültürel ve entelektüel yapıda olumlu değişiklikler meydana gelmektedir,
- Yeni üniversitelerin açıldıkları bölgede yaşayanların yükseköğrenim hizmeti almak amacıyla katlandıkları ulaşım, yeme-içme, barınma maliyetleri düşmektedir,
- Öğrenci nüfusunun yurdun geneline yayılması nedeniyle büyük şehirlerde aşırı yoğunlaşmanın yarattığı bazı sorunlar bertaraf edilmektedir.

Yeni yükseköğretim kurumları kurma kararını etkileyen bu faktörlerin yanı sıra, yeni kurulacak yükseköğretim kurumunun kurulacağı yörenin seçimi de önemli bir tartışma konusudur. Üniversitelerin buldukları yöre ile olan ilişkileri dikkate alındığında, yükseköğretim kurumlarının bir ülkedeki coğrafi dağılımı ile ilgili olarak iki tür görüş öne çıkmaktadır. Birinci görüşe göre, nitelikli bir yükseköğretim hizmeti sunmak ve dolayısıyla akademik saygınlığa ulaşmak isteyen yükseköğretim kurumlarının belirli merkezlerde kümelenmeleri gerekmektedir. İkinci görüş ise nispeten az gelişmiş yörelerde açılan küçük ölçekli yükseköğretim kurumlarının, yerel kültürel ve ekonomik hayata yaptıkları etkiden ve yükseköğretime erişilebilirliğin artmasından bahisle, yerel yükseköğretim kurumlarını desteklemektedir.

Yükseköğretim kurumlarının yurt sathına dengeli dağılımı, yerel dinamiklerin harekete geçirilmesi suretiyle bölgesel kalkınmaya katkı sağlama yanında, yükseköğretime erişilebilirliği artırarak yükseköğretimdeki kitleselleşme eğilimine cevap verebilmek açısından önemli bir politika tedbiridir. Bölgeselleşme politikaları çerçevesinde yükseköğretim kurumlarının ülkeye yayılması ve böylece erişimi artırmakla kalmayıp, aynı zamanda erişim eşitliğini sağlamalarını destekleyen güçlü argümanlar bulunmaktadır (Braunerhjelm, 2005). Yerelde açılan kurumlar, buldukları bölgelerde yaşayan insanlara yeni fırsatlar sunmak ve buralardaki eğitim koşullarını iyileştirmek açısından çok önemli bir fonksiyon üstlenmektedir (OECD, Redefining Tertiary Education, 1998).

Diğer yandan, küreselleşme ve bilgi toplumunun gerekleri neticesinde yükseköğretim sektörü büyümekte ve yükseköğretimden beklenen işlevler değişmektedir. Üniversitelerin, farklı fonksiyonları üstlenmek üzere kendilerini yenilemek zorunda kaldığı bu süreç, yükseköğretim kurumlarının kampüs alanlarının seçiminde büyük merkezlerin lehine işleyen bir eğilimin ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Büyük merkezlerde açılan kurumlar, rekabetçi bir ortamda nitelikli hizmet sunumunu artırmaya odaklanmakta ve aktif bir çevrede bulunmanın avantajını kullanarak yerelde açılan kurumlara göre daha güçlü ve prestijli olabilmektedir. Çok sayıda yükseköğretim kurumunun yer aldığı büyük merkezlerdeki kurumların, yükseköğretimin dışsallıklarından faydalanması daha yüksek oranda gerçekleşmektedir. Yükseköğretimde dışsallık, yükseköğretim kurumunun öğretim elemanı, bina, makine-teçhizat, yayın gibi maliyet içeren kalemleri yakınındaki diğer yükseköğretim kurumlarından bedelsiz olarak veya düşük bedelle karşılayabilmesi anlamına gelmektedir. Dışsallıklardan en fazla yararlanma imkânı yükseköğretim kurumlarının kümelenmediği metropollerde mevcuttur. Özellikle birden fazla üniversitenin bulunduğu, özel sektörün gelişmiş ve kamu hizmetlerine erişimin yüksek olduğu büyük merkezlerde yükseköğretimin dışsallıkları artmakta, yükseköğretim hizmetlerinin kalitesini düşürmeden kapasite artışının sağlanabilmesi mümkün olmaktadır.

Kurumların kümelenmeleri, özellikle üniversite-sanayi işbirliğinin geliştirilmesi ve ileri bilimsel araştırmaların yürütülmesi açısından zorunlu bir politika tedbiridir. Zira bu alanlarda başarılı olan üniversiteler genellikle finansman kaynakları, öğretim üyesi kalitesi ve öğrenci düzeyi bakımından prestijli üniversitelerdir. Bu üniversitelerin buldukları konuma ulaşmaları ise genellikle çok sayıda büyük ve kapsamlı üniversitenin bir arada bulunduğu ve dolayısıyla pozitif dışsallıklardan yararlanma imkânlarının fazla olduğu merkezler sayesinde gerçekleşmektedir. Bu merkezlerde kurumların kaynaklarını paylaşmaları, kurumlar arası proje ekipleri kurmaları, akademik personelin bağımsız araştırma kurumlarında ve sanayi ile işbirliği içinde çalışmaları, öğrencilerin akademik hayatın avantajlarının topluca ortaya konulduğu bir yerde eğitim almaları mümkün olabilmektedir.

Ülkemizdeki yeni yükseköğretim kurumları açılması yönündeki talep karşılanırken, her iki argümanın da destek bulunduğu anlaşılmaktadır. Şöyle ki, yeni üniversitelerin kurma kararlarında 2006-2010 arasında öncelikle üniversitelerin tüm illere yaygınlaştırılması hedeflenmiştir. Bu yapılırken illerin gelişmişlik

durumlarına göre bir sıralama yapılmış ve en düşük gelişme grubunda yer alan iller sona bırakılmıştır. 2010 sonrasındaki yeni üniversite kuruluşlarında ise yükseköğretim talebinin yüksek olduğu ve gelişmiş bir yükseköğretim altyapısına sahip olan iller tercih edilerek üniversitelerin kümelenmesi politikasına hizmet edilmiştir.

Yükseköğretimin arzını etkileyen yukarıdaki faktörlerin yanı sıra, arzın talebe göre yönlendirilmesi bakımından yükseköğretime olan talebin de incelenmesinde fayda görülmektedir. Yükseköğretim talebinin niteliği de yeni üniversite açılması kararlarını etkileyebilecek hususlar barındırmaktadır.

Ülkemizde 2010 yılında örgün öğretim kontenjanlarının 683.818'e yükselmesiyle birlikte, arzın talebi karşılama oranı %43,1'e yükselmiştir. Ancak kontenjanlardaki artışa rağmen, kayıt yaptırılanlar düzeyinde bu oran %35'ler seviyesinde kalmıştır. Başka bir ifadeyle, son yıllarda boş kalan kontenjan sayılarında artış gözlenmektedir (DPT, Yükseköğretim Sektörü Çalışması, 2011). Bu durum, ülkemizde yükseköğretime olan talebin yalnızca kontenjanların artırılması yoluyla karşılanamayacağını göstermektedir. Yükseköğretime girişle ilgili yapılan ve öğrenci tercihlerini inceleyen detaylı analizler ortaya koymuştur ki, Türkiye'de yükseköğretime olan sosyal talep, herhangi bir yükseköğretim kurumuna girme çabasıyla ziyade üniversitelerin popülerliğinin ve kalitesinin yönlendirdiği bilinçli bir taleptir (Dünya Bankası, 2005). Öğrenciler, Ankara, İstanbul, İzmir gibi büyükşehirlerde bulunan ve nispeten daha prestijli olan üniversiteleri öncelikle tercih etmektedir. Büyükşehirlerdeki üniversitelerin tercih edilmesinin sebebi, bu üniversitelerin yükseköğretim altyapısını büyük oranda tamamlamış ve yeterli öğretim elemanı istihdam etmiş olmalarıdır. Aynı zamanda, büyükşehirlerde yükseköğretimin dışsallıklarından yararlanma imkânları artmaktadır. Sonuç olarak, yükseköğretimde erişimden yararlanan gelişmelere paralel şekilde yükseköğretim arzının niteliğinin de yükseltilmesi ve öğrenci tercihlerine daha duyarlı bir yükseköğretim sisteminin oluşturulması gereği bulunmaktadır.

YENİ DEVLET ÜNİVERSİTELERİNİN SAĞLIKLI GELİŞİMİNE YÖNELİK ÖNERİLER

Türkiye'de üniversite kampüsü bulunmayan il kalmadığına göre bundan sonraki süreçte, farklılaşma, ihtisaslaşma ve kalitenin yükseltilmesi hedeflerine öncelik verilmesi gereği bulunmaktadır. Nitelikli bir eğitim sunumunun yapılması ve akademik saygınlığa ulaşmaları bakımından yeni üniversitelerin gelişme aşamalarının çok doğru şekilde değerlendirilmesi gerekli görülmektedir. Önümüzdeki dönemde, yeni devlet üniversitelerinin gelişim sürecinde farklı bir yaklaşım sergilenmesi için önemli bir fırsat bulunmaktadır.

Öncelikle, yükseköğretim politikasının şekillendirilmesinden sorumlu tüm kurumların işbirliği ile yeni üniversitelerin akademik, idari ve mali tasarımlarının uzun bir süreç içinde detaylı bir şekilde planlanması ve modüler bir gelişmenin sağlanması uygun görülmektedir. Bu süreçte, üniversiteler için gereken girdilerin uygun şekilde hazırlanmasına paralel şekilde yeni birimlerin kurulması ve öğrenci sayısının kademeli olarak artırılması şeklinde bir yol izlemek mümkündür. Üniversitelerin, eğitim-öğretim, araştırma-geliştirme ve topluma hizmet iş-

levlerini kaliteli ve etkin bir şekilde yerine getirebilmeleri için ihtiyaç duydukları fiziki altyapı, makine-teçhizat ve donanım ile öğretim elemanı ihtiyacının karşılanması, uzun bir zaman ve gayret gerektirdiğinden, bu şekilde kademeli bir büyüme ve gelişme sürecinin planlanması uygun olacaktır. Bu çerçevede, yeni devlet üniversitelerinin gelişim sürecinde aşağıdaki hususların dikkate alınmasında fayda görülmektedir:

1) İhtisaslaşma: Yeni üniversitelerin farklılıklarını ve ihtisaslaşacakları alanları içeren bir vizyon ve misyonla kurulmaları önerilmektedir. Günümüzde, bir ya da birkaç disipline ağırlık vermiş, bu disiplinlerde uzmanlaşmış, söz konusu disiplinlere yoğunlaşmış personelin ağırlıklı olarak çalıştığı ve bu alanlarda projelerin kümelendiği, üniversite-sanayi işbirliğinin ilgili uzmanlık alanlarında tesis edildiği ve dolayısıyla tüm bu boyutlar bakımından cazibe merkezi olan üniversite modeli yaygınlaşmaktadır (Ergüder ve ark., 2006). İhtisaslaşma alanları belirlenirken, üniversitenin bulunduğu yörenin güçlü ve katma değer yaratma ve rekabet edebilme bakımından avantajlı olduğu alanların tercih edilmesi ve böylece üniversitenin hem diğer üniversitelerden farklı kılınması hem de bölgesel kalkınmaya katkı yapması sağlanmalıdır.

2) Kalitenin Artırılması: Üniversitelerin, kaliteli hizmet sunumunu sağlayan girdiler (akademik personel, bina, makine-teçhizat, teknolojik altyapı, kütüphane olanakları vs.) bakımından güçlü bir şekilde kurulmasını sağlayacak tedbirler alınmalıdır. Bu noktada yükseköğretimin finansmanından sorumlu kurumların işbirliği önem arz etmektedir. Aynı zamanda, kalite değerlendirme yöntemlerinin sisteme dâhil edilmesi ve yükseköğretim çıktılarının etkili şekilde ölçülmesi gerekmektedir.

3) Öğretim Üyesi Yetiştirme: Öğretim üyesi yetiştirme konusunda daha hazırlık aşamasındayken geleceğe yönelik projeksiyonlar doğrultusunda gerekli tedbirler alınmalıdır. Gelişmiş ülkelerdeki ortalamalara uygun şekilde, öğretim üyesi başına düşen öğrenci sayısının 20-25 arasında olması önemli görülmektedir.

4) Mekân Planlaması: Kamu kaynaklarının etkin kullanımı açısından, daha kurulma aşamasındayken, açılacak birimleri, öğrenci sayısını, uzmanlaşma alanını, yerleşke biçimini, yer seçme sürecini ve arazi koşullarını içeren mekân planlaması yapılmalıdır. Yeni kurulacak üniversiteler için gelişme planı ve yerleşke planı hazırlama süreçlerini de içeren yükseköğretim mekânlarının planlamasının, detaylı şekilde ele alınması ve bu alanda sorumlu kurum olan DPT ile işbirliği içinde tedbirler geliştirilmesi gerekmektedir.

Yükseköğretim kurumlarında mekân planlaması, mekânın ne kadar iyi kullanıldığını ölçmek ve gelecek ihtiyaçları planlamak için yöntemler geliştirmeyi kapsayan bir yönetim aracıdır (www.tefma.com, 2006). Yükseköğretim kurumlarında mekân planlaması ile ilgili yöntemler geliştirilmesi, kurumun mevcut mekânlarının daha verimli bir şekilde değerlendirilmesine, sorunların tespit edilerek bunları çözmek üzere gelişme alanlarının tanımlanmasına, gelecekte ortaya çıkacak alan ihtiyaçlarının daha etkin bir şekilde programlanmasına ve bu sayede sabit sermaye ve işletme maliyetlerinde önemli tasarruflar sağlanmasına yol açacaktır.

5) Merkezi Derslikler, Kütüphane ve Laboratuvar Anlayışı: Kaynakların etkin kullanımı ve doluluk oranlarının yüksek olması açısından üniversitelerde, merkezi derslikler, kütüphane ve laboratuvar anlayışı uygulanmalıdır. Üniversitelerin ihtisas alanlarına, öğrenci sayılarına ve kampüslerine uygun şekilde alan standartları geliştirmeleri ve bu standartlar doğrultusunda ilgili kurumlarla işbirliği içinde fiziki mekânlarını ve yatırımlarını planlamaları uygun olacaktır.

6) Kent İçinde Yer Seçimi: Üniversitelerin bir kent içinde yer seçme sürecinde kent-kampüs ilişkisini etkileyen çeşitli faktörler vardır. Hem kent merkezlerinde yerleşmiş kent üniversitelerinin hem de kampüs üniversitelerinin çeşitli avantajları ve dezavantajları bulunmaktadır. Kent üniversitelerinin avantajı, öğrenciler ve üniversite personelinin, kentin altyapısından, kentteki sosyo-kültürel aktivitelerden ve diğer imkânlarından faydalanabilmesine, üniversitelerin kentle, kentsel yaşamla bütünleşmelerine, kente kültürel ve sosyal bağlarla bağlanmalarına imkan vermesidir. Kentin dışındaki kampüs üniversitelerinin öğrencileri ve personeli için ise, böyle bir imkân söz konusu değildir.

Üniversitelerin kent içinde yer almasının diğer bir faydası da sosyal bütünleşmeyi artırmasıdır. Kent üniversitelerinde öğrencilerin şehrin sosyal imkânlarından faydalanması gibi kentlilerin de üniversitenin imkânlarından faydalanabilmesi mümkün olmaktadır. Kent halkı, üniversitenin entellektüel ortamından ve kütüphane, oditoryum, spor salonları gibi olanaklarından yararlanmakta ve böylece üniversite, topluma hizmet görevini başarıyla gerçekleştirmektedir. Bir üniversitenin tek bir kampüste faaliyet göstermesinin en önemli avantajı ise, derslik, laboratuvar, kütüphane ve çeşitli sosyal tesislerin ortak kullanılabilmesi ve böylece bu tesislerden daha rasyonel ve tam kapasiteyle faydalanmanın mümkün olmasıdır. Dağınık yerleşen kent üniversitelerinin beslenme, barınma, spor, kültür hizmetlerinin her birime ayrı götürülmesi, bir yandan yatırım ve işletme maliyetlerinin artmasına ve kaynak israfına, diğer yandan atıl kapasiteye sebep olmaktadır. Ayrıca kaynak kısıtları nedeniyle dağınık yerleşen kent üniversitelerinin tüm yerleşkelerinin aynı sosyal, kültürel ve fiziki imkânlarla donatılması mümkün olmadığından öğrenciler arasında fırsat ve imkân eşitliği sağlanamamaktadır. Oysa kampüs üniversitelerinde modern ve teknolojik bakımdan ileri, yeni eğitim yöntemlerine uyabilen, esnek öğretim ve araştırma mekânlarının yapılabilmesi söz konusudur. Ayrıca kampüs üniversitelerinin büyüyebilme ve gelişebilme imkânları da artmaktadır.

Kampüs üniversitelerinin bir diğer olumlu yanı da, kampüslerde fakülteler ve farklı disiplinler arasındaki ilişkilerin daha kolaylıkla sağlanabilmesidir. Günümüzde disiplinler arası eğitim kavramı gereğince bilim dallarının birbirleriyle işbirliği içinde olmaları zorunlu hale gelmiştir. Fakültelerin aynı kampüs alanı içinde olması sayesinde bu işbirliği daha kolay sağlanmakta, zamandan tasarruf edilmekte ve ulaşım maliyeti olmadan öğretim elemanları farklı fakültelerde ders verebilmektedir. Örneğin ODTÜ, kampüsünün sağladığı avantajı kullanarak bir öğrencinin birden fazla bölümden ya da farklı fakülteden ders alabilmesine imkan vermekte, hatta iki daldan mezun öğrenciler yetiştirebilmektedir. Oysa bu esneklik, fiziksel imkânsızlık

nedeniyle birimleri dağınık bir şekilde kente yayılmış üniversiteler için söz konusu olamamaktadır.

Kampüs üniversiteleri, tasarımda, yönetimde ve uygulamada birlik, bütünlük sağlanmasına da imkân vermektedir. Toplumsal gelişmeye katkı yapan bir kurum olarak görülen üniversitelerin şehirden uzak kampüslerde toplumsal ilişkilerin zayıflaması nedeniyle, bilgi üretme ve onu toplumsal tabana yayma görevini gerçekleştirmede yetersiz kalacağı şeklinde görüşler ifade edilmektedir. Ayrıca kent ile kurabileceği sosyal, kültürel ve ekonomik bağlar ile karşılıklı etkileşimden uzak üniversite kampüslerinin, kentten ve toplumsal yaşamdan kopuk, içine kapanık kurumlar haline dönüşmesi gibi bir tehdit olduğu sıkça dile getirilmektedir. Bu tehditlerin bertaraf edilebilmesi ve kampüs üniversitelerinin ve kent üniversitelerinin olumlu yanlarının birleştirilebilmesi için üniversitelerin şehrin biraz dışındayla yerleştirilmesi en doğru seçenek olmaktadır. Üniversitelerin kentin dışında, merkeze çok uzak yerleştirilmesi, üniversiteleri halktan kopuk, içe dönük kurumlar haline getireceği için, şehre uzaklığın optimal uzaklığı aşmamasına özen gösterilmelidir. Dolayısıyla kampüslerin yeri titizlikle seçilmeli ve üniversitenin tüm fonksiyonları tek bir kampüste toplanırken, imkânlar bakımından şehrin ve üniversitenin karşılıklı olarak birbirlerini beslemesi sağlanmalıdır (Altınsoy, 2006).

Bu çerçevede, 2009/15513 sayılı Program Kararnamesi'nin "Yeni Teşkilat Kurulması" başlıklı 11. maddesinde "1/3/2006 tarihli ve 5467 sayılı Kanunla kurulan 15 devlet üniversitesi, 17/5/2007 tarihli ve 5662 sayılı Kanunla kurulan 17 devlet üniversitesi ile 22/5/2008 tarihli ve 5765 sayılı Kanunla kurulan 9 devlet üniversitesinin kampüs yerinin seçimine Maliye Bakanlığı Müsteşarının koordinatörlüğünde, Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarı, Milli Eğitim Bakanlığı Müsteşarı, Yükseköğretim Kurulu temsilcisi ve Yüksek Öğrenim Kredi ve Yurtlar Kurumu Genel Müdürü, ilgili üniversitenin kurulduğu ildeki vali ve belediye başkanı ile üniversitenin rektöründen müteşekkil bir Kurul karar verir. Kurul hazırlık çalışmalarını yapmak üzere bir teknik heyet görevlendirebilir." ifadesi yer almaktadır. Konuyla ilgili tarafları bir araya getiren bu yöntem ile, yeni kurulan üniversitelerin kampüs yeri seçimlerinin daha titizlikle gerçekleşeceği öngörülmektedir.

7) Topluma Hizmet Fonksiyonu: Yükseköğretim kurumlarının başarılı olmasının diğer önemli bir şartı ise, topluma hizmet etme fonksiyonu anlamında çevreleriyle ilişki kurmalarını sağlayan mekanizmaların geliştirilmesidir. Üniversitelerin, kuruldukları yörelerde öne çıkan alanlara yoğunlaşmak üzere üniversite-sanayi işbirliğini tesis etmeleri ve yerel ekonomik faaliyetlere aktif olarak katılmaları önemli tedbirlerdir. Çevresine katkı sağlama ve aynı zamanda bu çevreden beslenme anlamında girişimci bir üniversite tasarlanmalı ve bu üniversite, diğer paydaşlarla ulusal ve uluslar arası düzeyde işbirliği yapmalı, ortak projeler yürütmeli, diğer üniversitelerle aktif işbirliği yöntemleri geliştirmelidir.

8) Optimal Öğrenci Sayısı: Üniversitelerin optimal öğrenci sayısına ulaşmaları, hem yönetilebilir olmaları hem de ölçek ekonomilerinden azami ölçüde faydalanmaları açısından önemli

dir. Bu çerçevede, üniversitenin tüm fonksiyonlarının tek bir kampüste sağlandığı kampüs üniversiteleri için optimal öğrenci büyüklüğünün 10-15 bin öğrenci olduğu düşünülmektedir. Tek bir kampüste yerleşmeyen dağınık üniversiteler için ise optimal öğrenci sayısı, üniversitenin ihtisaslaşma alanı, şehrin imkanları, üniversitenin çevresiyle ilişkisi, araştırma-geliştirme faaliyetleri, yeni üniversite kurulmasında nüve teşkil eden eski birimlerin ve altyapının varlığı gibi bazı faktörlere göre esnek bir şekilde belirlenmektedir. Optimal sınırın altında kalındığında üniversitede sunulan eğitimin kalitesi ve yönetim etkinliği artmakta ancak, maliyet yükselmektedir. Optimal sınırın üstünde ise maliyet düşmekle birlikte, eğitim kalitesi ve yönetim etkinliği azalabilmektedir (Türeyen, 2003).

Diğer yandan, yeni üniversite kurulan illerdeki mevcut üniversitelerin bazılarının optimum öğrenci sayısını çoktan aştıkları da bilinmektedir. Kaliteli bir eğitim sunumu ve etkin yönetimin sağlanması için, mevcut üniversitelerin yükseköğretim kaynakları bakımından yeni açılacak üniversiteleri desteklemeleri önerilmektedir. Böylece, kısa sürede gelişimini tamamlayacak yeni üniversitelerin öğrenciler tarafından artan oranda tercih edilmesi neticesinde, her iki grup üniversitede optimal öğrenci sayısına ulaşılması mümkün olabilecektir.

9) Yeni Birimler Açılması: Yükseköğretimin dışsallıklarından daha etkin şekilde yararlanılabilmesi için yeni fakülte ve birimler açılırken aşağıdaki prensiplere dikkat edilmesi gerekmektedir:

- Öğretim üyesi yeterli olan fakültelerdeki mevcut bölümlerle tamamlayıcılık ilişkisi içinde olan yeni bölümler açılmalıdır. Örneğin, iktisat ve kamu yönetimi bölümleri olan bir fakültede maliye bölümünün açılması uygun bir yaklaşım olacaktır.
- Yeterli öğretim üyesine sahip üniversitelerde mevcut fakültelerle tamamlayıcılık ilişkisi içinde olan fakültelerin açılması önerilmektedir. Örneğin, tıp alanında yoğun öğretim üyesi istihdam eden bir üniversitenin sağlıkla ilgili tüm fakültelerinin birbirine yakın şekilde açılması uygun olacaktır.
- Yeni üniversitelerin çok tercih edilen bölümlere ağırlık vermesi yerinde olacaktır. Örneğin, tıp, diş hekimliği, eczacılık gibi bölümler hangi üniversitede olursa olsun öğrenciler tarafından yüksek oranda tercih edilen bölümlerdir.
- Öğrenciler tarafından çok fazla tercih edilmeyen bölümlerin ise eğer o alanda insangücü açığı varsa prestij yüksek ve büyük şehirlerde olan illerde açılması faydalı olacaktır. Örneğin, ülkemizdeki hemşire açığının kapatılması için büyük şehirlerdeki prestijli üniversitelerde sağlık bilimleri fakültesinin açılması ve kontenjanlarının artırılması uygun olacaktır.

Yukarıdaki hususlara ilave olarak, eğitim sistemi ile iş piyasası arasındaki uyumun sağlanması, hem insan gücü kaynağının hem de ekonomik kaynaklarının etkin kullanımı açısından büyük önem arz etmektedir. Eğitimin işgücüne duyarlılığının ar-

tırılması Dokuzuncu Kalkınma Planının (2007-2013) hedefleri arasında yer almıştır (DPT Dokuzuncu Kalkınma Planı, 2006). DPT tarafından hazırlıkları yürütülen “Yükseköğretim Sistemi ile İş Piyasası Arasındaki Uyum Düzeyinin Artırılması ve Arz-Talep Projeksiyonları” projesi ile Dokuzuncu Kalkınma Planının (2007-2013) eğitimin işgücü talebine duyarlılığının artırılması yönündeki hedefinin hayata geçirilmesi amaçlanmaktadır. Proje ile, yükseköğretim sisteminin, istihdam piyasasının, yükseköğretim sistemi ile istihdam piyasası arasındaki ilişkiye etki eden faktörlerin analizinin yapılması, istatistik tasarımı ve gelecek tahminlerin gerçekleştirilmesi ve alanında ilk olma özelliği taşıyan verilerin üretilmesi hedeflenmektedir.

Proje çıktılarının yükseköğretim sistemi ile iş piyasası arasındaki uyum düzeyini artıracak gerekli altyapıyı sağlayacağı düşünülmektedir. Özellikle, mesleklerin birbirini ikame oranlarına ilişkin olarak elde edilecek verilerin yükseköğretim sisteminin iş piyasasının beklentileri doğrultusunda organize edilmesi için gerekli girdiyi sağlaması beklenmektedir. Öte yandan, proje sonunda öğretmenlik, doktorluk, sosyal hizmet uzmanlığı gibi alanlara ilişkin önümüzdeki 10 yılı kapsayan kestirimlerde bulunulacak ve diğer meslek alanlarına ilişkin olarak da trend analizleri yapılacaktır. Böylece, yükseköğretim kontenjanlarının planlanması ve yeni akademik birimlerin açılması konusunda karar vericilere ihtiyaç duydukları rasyonel zemin sağlanacaktır.

Bilindiği gibi, Devlet Planlama Teşkilatı bugüne kadar ağırlıklı olarak yükseköğretim kurumlarının fiziki altyapısının oluşturulması, ileri araştırma projelerinin desteklenmesi ve öğretim üyesi yetiştirilmesi ile ilgili projeleri desteklemiştir. Diğer yandan, yükseköğretim kurumlarındaki kalite çalışmalarında kullanılmak üzere kaynak aktarılması gerektiği, DPT’ye üniversiteler tarafından sıkça iletilen bir husustur. Bu nedenle, önümüzdeki dönemde yukarıda maddeler halinde özetlenen ve yükseköğretimin niteliğini etkileyen alanlarda hazırlanan projelerin DPT tarafından desteklenmesi hedeflenmektedir. Yükseköğretim kurumlarının kalitesini ve kurumsal kapasitesini güçlendirmek, üniversitelerin birbirinden farklılaşmasını teşvik etmek, sundukları hizmetlere ilişkin daha nitelikli ve güvenilir veri üretilmesine katkı sağlamak amacıyla çeşitli konularda proje önerileri sunulabilecektir. Örnek olarak aşağıdaki proje konularını sırlamak mümkündür:

- Eğitim teknolojilerinin ve metodolojinin geliştirilmesi,
- Kurumlara ayrılan kaynakların etkin kullanımı,
- Üniversite kalite değerlendirme sistemlerinin kurulması,
- Ders programı içeriklerini yenileme ve geliştirme,
- Üniversiteler arasında çeşitli iletişim ağlarının kurulması,
- Üniversite kaynaklarının (öğretim elemanı, fiziki mekan, kütüphane hizmetleri, online üyelikler vs.) ortak kullanımı ile ilgili projeler,
- Üniversitelerin toplumla ilişkilerini geliştirmeye yönelik projeler,
- İhtiyaç duyulan alanlarda insangücü yetiştirilmesinin desteklenmesi (bu alanlara öğrencileri cezbetmeye yönelik projeler),

- Üniversite binalarının etkin kullanımı ve doluluk oranlarının artırılmasına yönelik projeler,
- Uzaktan eğitim projeleri,
- Mezun takip sistemi kurulması ile ilgili projeler,
- Yayın alımı ve kütüphane hizmetleri ile ilgili projeler,
- Üniversite hizmetlerinin (öğrenci işleri, kütüphane, yemekhane, bilgi işlem, engelliler için yaşam, spor kültür faaliyetleri vs.) daha kaliteli sunulmasına yönelik projeler,
- Yaşam boyu eğitim projeleri,
- Data bankası ve bilgi sistemi oluşturma ve devam ettirme projeleri.

Yukarıda dile getirilen yöntem ve proje konuları yalnızca öneri niteliğinde kabul edilmelidir. Bu konuların ve uygulanabilecek proje yöntemlerinin üniversiteler ve YÖK ile işbirliği içinde çeşitlendirilmesi mümkün olabilecektir.

SONUÇ

Son dönemde, yükseköğretimdeki büyüme ile birlikte, yükseköğretim sisteminin değişen ve gelişen ihtiyaçlara cevap veremediğinden bahisle, yükseköğretimde reform talepleri sıkça dile getirilir olmuştur. Yükseköğretim politikasının oluşturulmasında esas sorumluluğu olan YÖK Başkanlığı da reform ihtiyacını dile getirmekte ve yükseköğretimdeki büyümeyle birlikte ve uluslar arası yükseköğretim camiasındaki gelişmelere cevap verecek kuramsal ve kurumsal değişikliğin zamanında gerçekleşmemesi durumunda ülkemiz için “geciken reform maliyetinin artacağı” endişesini kamuoyu ile paylaşmaktadır (YÖK, Yükseköğretimin yeniden yapılandırılmasına dair açıklama, 2011). YÖK, yükseköğretimin yeniden yapılandırılmasında çeşitlilik, kurumsal özerklik ve hesap verebilirlik, performans değerlendirmesi ve rekabet, mali esneklik ve çok kaynaklı gelir yapısı, kalite güvencesi prensiplerinin önemli olduğuna işaret etmektedir.

YÖK, söz konusu basın açıklamasında yükseköğretim reformunun bu prensipler çerçevesinde gerçekleştirilmesi gerektiğini ifade ederken, aynı zamanda 2006 yılında hazırlanan “Türkiye’nin Yükseköğretim Stratejisi” belgesine atıfta bulunmaktadır. Söz konusu stratejide ise yükseköğretimde uluslar arası düzeydeki eğilimlere ve gelişmelere yer verilmekte ve bu eğilimler doğrultusunda ülkemiz için önemli stratejik seçenekler üzerinde durulmaktadır (YÖK, Türkiye’nin Yükseköğretim Stratejisi, 2007).

Dokuzuncu Kalkınma Planında (2007-2013) ise, yükseköğretim yönetiminin şeffaflık, katılımcılık, hesap verebilirlik ve sürdürülebilir kalite anlayışı çerçevesinde yeniden ele alınması hedeflenmektedir. Aynı zamanda, sistemin idari ve mali özerkliğinin artırılması, yerel özellikleri dikkate alan, özel kesimin yatırımlarına açık rekabetçi bir sistemin geliştirilmesi planlanmaktadır.

Özetle, yükseköğretim arzının çeşitlendirilmesi ve sistemde rekabeti sağlamak ve öğrencilerin değişen ihtiyaçlarına cevap vermek üzere yükseköğretim kurumlarının birbirinden fark-

İlaştırılması gereği, yükseköğretimle ilgili temel politika belgelerinde dile getirilen bir husustur. Bundan sonraki süreçte, yükseköğretim arzının niteliğini artırma çalışmalarının hız kazanacağını varsaymak yanlış olmayacaktır. Bu süreç, son dönemde kurulan devlet üniversitelerinin sağlıklı şekilde büyümesi ve gelişmesi açısından önemli bir fırsat barındırmaktadır. Yeni devlet üniversitelerinin doğru gelişme stratejileri ile yerel, bölgesel ve ulusal kalkınmada önemli bir katalizör görevi üstleneceği öngörülmektedir.

KAYNAKLAR

- DPT, *Yükseköğretim Sektörü Çalışması* (yayınlanmamış), 2011.
- Braunerhjelm, P. Regional Specialization and Universities: *The New Versus The Old*, December 2005, p.7.
- OECD, *Redefining Tertiary Education*, Paris, 1998, p.33-34.
- Dünya Bankası, *Turkey Education Sector Study: Policy Options for the Reform of Tertiary Education*, 2005.
- Ergüder, Ü., Şahin, M., Terzioğlu, T., & Vardar, Ö. *Neden Yeni Bir Yükseköğretim Vizyonu?*, İstanbul Politikalar Merkezi, 2006, s.17.
- www.tefma.com. Erişim: Şubat, 2006, <http://www.tefma.com/uploads/content/26-SpaceGuidelines.pdf>.
- Altınsoy, S., *Yükseköğretimde Mekan Planlaması*, Uzmanlık Tezi (yayınlanmamış), Ankara, 2006, s.30.
- Türeyen, M.N., *Yükseköğretim Kurumları ve Kampüsler*, Tasarım Yayın Grubu, İstanbul, 2003, s.47.
- DPT, *Dokuzuncu Kalkınma Planı (2007-2013)*, Ankara, 2006.
- YÖK, Yükseköğretimin Yeniden Yapılandırılmasına Dair Açıklama, 10.03.2011. Erişim: Mayıs, 2011, <https://basin.yok.gov.tr/?page=duyurular&v=read&i=248>.
- YÖK, *Türkiye'nin Yükseköğretim Stratejisi*, Ankara, Şubat 2007.